

Gelenek ve Modernizm Arasında Ebubekir Eroğlu Őiri ve Düşüncesi Üzerine Dikkatler

Yılmaz DAŐCIOĐLU

On dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren Türk edebiyatındaki modernleşme girişimlerinin karakterini, geleneksel değerler dizisinin oluşturduğu “mutlak” yapının yıkılması ile bu boşlukta oluşacak olanın niteliği arasındaki çelişme ve uzlaşma belirliyor. Bu bağlamda yenileşmeci ilk kuşakların Fransız romantizminin modeli üzerinden, yani kopuşlarla kurmak istedikleri yeni ile eski, kadim, klasik vb. gibi adlarla anılan gelenek arasında nasıl bir ilişki kurulacağı en önemli sorun olarak ortaya çıkmıştır. Öncelikle geçmişin değersizleştirilmek istendiği heyecanlı kuruluş ve çöküş dönemlerinde baskın ve şiddetli bir kopuş duygusu sempatik tavırları bile sindirmiştir. Buna karşılık özellikle divan şiirinin poetik gücü bir çırpıda yok sayılmaya karşı direnç gösterir. Bunun modern edebiyatımızdaki yansımaları ilgi çekicidir. Yahya Kemal’in yüzyılın başındaki kuşatıcı tutumu sonradan çeşitlenmelere yol açacak bir prizma niteliği taşır. Hem zevk ve ruh iklimi bakımından geleneğin modern için besleyici yönünü dikkatlere sunması hem de poetik değerlere yönelttiği dikkat sonradan izleyici bulacak bir çıkış noktası oluşturur. Böylece özellikle 1950’den sonra kimi zaman kimliğin bir parçası olarak âdeta kutsanmış; yaşayan hayatın dışında ama asabiyetin bir parçası hâline getirilmiş bir gelenek anlayışından özellikle şiirde, şiire ait tekniklerin kimliksiz ve zamansız bir araçlar toplamı olarak görülüp değerlendirilmesi niyetini taşıyan tutumlara kadar bir yelpaze üzerinde sergilenen yaklaşımları içinde barındırır. Bu çerçevede kabaca üç hat hâlinde bir gelenek ilişkisinden söz etmek mümkündür: Tipik örneğini Hisar şairlerinde gördüğümüz daha ziyade biçim özelliklerine ve geçmişe duygusal bağlılığa dayanan tavır; başarılı örneklerini Behçet Necatigil-Hilmi Yavuz çizgisinde gördüğümüz teknik imkânlar bakımından gelenekten yararlanma tavrı ve Sezai Karakoç ile başlayıp günümüze ulaşan geleneği bir uyarlılık özü, birikimi olarak görüp modern şiire bu özü katmak isteyen çizgi.

İlk şiirini 1965 yılında lisede iken yayımlayan ve bu tarihten itibaren yaklaşık yarım asırdır şiirleriyle, şiir üzerine düşünceleriyle edebiyatımızda yer edinen Ebubekir Eroğlu’nun yazdıkları dikkate alındığında iki nokta belirgin biçimde öne çıkar: Geleneksel birikim karşısındaki tutumu ile modern bireyin kendisini

Şiir nöhétinde 40 yıl: Ebubekir Eroğlu

varlık içerisinde konumlandırma çabalarının şiirdeki belirleyici gücü. Ayrıca *Yönelişler* (1981-92 arası toplam 53 sayı) dergisini çıkarmakla dönemin gençlerini 70’li yıllarda yazılan slogan-şiirin tehlikelerinden uzak tutarak poetik değerlere dikkat yöneltmelerini sağlayan yol açıcı rolü bugünden bakıldığında Ebubekir Eroğlu’nun elli yıllık çalışmasının nirengi noktalarını ve Türk edebiyatı içerisindeki yerini verir.

Bugüne kadar yazmış olduğu şiirlerini, *Kuşluk Saatleri* (1974), *Kayıpların Şarkısı* (1984), *Yirmidört Şiir* (1991), *Şahitsiz Vakitler* (1998), *Berzah* (toplu şiirler, 2001), *Sınır Taşı* (2006), *Sesli Harfler* (2011) adlarıyla kitaplaştıran Ebubekir Eroğlu; *Sezai Karakoç’un Şiiri* (1981), *Modern Türk Şiirinin Doğası*

(1993) ve *Geçmişin İçindeki Geçmiş-Şi’r-i Kadim Üstüne Deneme* (2013) adlı kitaplarında klasik ve modern şiir üstüne düşüncelerini açıkladı. Ayrıca *Sevap Defteri* (1992) adıyla yayımladığı kitabındaki denemeleri onun ruh akrabalıklarını ve şiirinin beslendiği kaynakları içeren yazılardan oluşur. Bunların dışında da Necip Fazıl’ın şiirinden yaptığı seçmelerden oluşan bir derleme ile gazetelerde yazdığı yazıları içeren deneme kitapları, yayına hazırladığı kitaplar bulunmaktadır.

Ebubekir Eroğlu’nun şiire başladığı tarih İkinci Yeni akımının olgunluk dönemidir. Bu akımın öncülerinden birisi olarak da anılan Sezai Karakoç’la tanışması, onun için doğru bir başlangıç noktası oluşturur. Bu nokta hiç şüphesiz Karakoç’un *diriliş* kavramı etrafında örgülediği sanat ve dünya görüşüdür. Eroğlu, “Ustaların Ustası” başlıklı şiirinde bu durumu şöyle ifade eder:

“bakışın şekil vermiş, içinde
karmaşık ruhların barındığı söze,
tam aradığım zamanda tam aradığım şeyin
hazır olmasam yazık; dile gelişine
duruma aldırmadan, kendi etkisiyle
nelerin değiştiğini bilmeden baktığı yerde,
bulup getiriyor tam aradığım şeyi
hayal kırıklıklarını onarmaya adanmış
dikkatiyle”

(*Sesli Harfler*; s. 28)

Elbette Karakoç şiiri kuşağının şairlerinden her şeyden önce dünya görüşü bakımından ayrılır. Bu dünya görüşünün temelini ise insanın evren içerisindeki konumu ve sorumluluğunu nitelendiren metafizik kavramı ile geniş anlamıyla sahil uygarlığın birikimini temsil eden gelenek kavramı oluşturur. Bu iki nokta aslında aynı zamanda Karakoç'la başlayan bu çizgiyi İkinci Yeni'den ayıran faktörlerdir. Ebubekir Eroğlu şiirinin ve düşüncesinin; Karakoç'un ve Anglosakson şiirinin gelenek kavramlarıyla ilişkilendirilebilecek bir çerçevenin kendi tarzıyla doldurulması ile oluştuğu söylenebilir. Daha doğrusu o, gelenek ve şiir kavramlarını birbirinden ayrı görmez.

Mesela *Sevap Defteri* kitabının ön sözündeki ağaç ve ırmak metaforlarıyla ifadesini bulan şiirin başka şiirlerle, gelenekle hatta varlıkla ilişkisi bir tümelin doğal ve iç içe geçmiş öğelerinden bahsetmektedir:

“Şiirin bazısı ağaç gibi büyür; kökü derinlere dalları yukarıya... İçten dışa biçimlenir boyuna.

Bazı şiir ırmak gibi akar, kayalar arasından şelâle olup dökülür. Köpüklenir orada.

Köpüklerin kımıl kımıl beslediği toprağa gelince; içten dışa biçimlenen ağacın yuvasıdır o. Köpükler ağacı besler. Ağaçsa; daha nem zerreciklerinden ibaretken emerek kendine çeken, çağırıp toplayandır aslında.

Böyledir; şiirin sonsuzla temas hâlindeki büyük çevrimi...” (*Sevap Defteri*, 1992: 9)

Aynı şekilde *Modern Türk Şiirinin Doğası* kitabında da gelenek konusundaki bu bütüncül yaklaşım kendisini gösterir. “Geleneğin Tek Katmanı” başlıklı bölümde Eroğlu'nun şiir geleneği hakkındaki sözleri kavramın anlaşılması bakımından ilgi çekici dikkatler içerir. Ona göre ilk bakışta tek katmandan oluştuğu düşünülen geleneğin aslında üç katman olarak görülmesi mümkündür: “... bugünkü ritmin bir çırpıda fark edilebilen geçmişine ilk katman dediğimiz gibi, bir dil içinde oluşmuş bütün şiire herhangi bir noktadan bakmakla görebileceğimiz sahayı ikinci bir katman olarak düşünebiliriz. Bu ayırımı göre üçüncü bir

katman daha vardır: Üçüncü katman, dil içindeki bütün edebiyat değerlerinin anlamını bulduğu uygarlık alanıdır.” (Modern Türk Şiirinin Doğası, 2005: 13)

Bu çerçevede onun şiirini oluştururken geleneği kendisinden ayrı bir mesafeden gören bir yaklaşım içinde olmayacağı, tam tersine kendisiyle birlikte hep yeniden oluşan bir oluşum alanı biçiminde kavrayacağı anlaşılabilir. Nitekim, o “gelenekten yararlanma” ifadesini uygun bulmaz, bunun yerine “gelenekten beslenme” ifadesini tercih eder. Belki tam da bu nokta Ebubekir Eroğlu’nun “Aldılar” dizisi diyebileceğimiz ve bir tür modern nazire (bu konuda ayrıntı için Servet Tiken’in *Ebubekir Eroğlu’nun Şiiri* (2007) adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezi-ne bakılabilir) özelliği taşıyan şiirler aynı zamanda, şiirlerine nazire yazılan şairlerin bugün yaşasaydı, nasıl yazarlardı merakının da bir sonucu gibidir. Nesîmî, Nev’î, Fehîm, Belîğ, Subhizâde Feyzî, Şeyh Gâlib ve Taşlıcalı Yahyâ gibi şairlere yönelttiği ilgi bu bakımdan, yüzeysel bir incelemenin veya akademik bir merakın ötesinde çağlar önceki ruh akrabalarına duyulan özel yakınlık duygusunu da taşır.

Bunların dışında da özellikle son kitabı *Geçmişin İçindeki Geçmiş Şi’r-i Kadim Üstüne Deneme* (2013)’de de şaire özgü dikkatler öne çıkar. Anadolu’da oluşan Türk şiirinin Herat merkezli mistik bir duyarlılıktan kaynaklanan Yunus Emre ve Süleyman Çelebi ile “ma’şeri bir lirizm” oluşturan, Bâkî’nin çağı kentlileşerek olgunlaşan tarihi modern edebiyatımızda örneğini az sayıda şairde, (mesela Yahya Kemal, Sezai Karakoç gibi) gördüğümüz kendi şiirinin de kaynaklarını arayan ve bulan bir titiz dikkatin ürünüdür. Böylece Eroğlu, Anadolu’da Türkçe söylenmiş şiirin, kendi şiiri için oluşturduğu zemine işaret etmektedir aynı zamanda. Bu yüzden onun şiirindeki geçmişe dair izleri yalnızca yukarıda adlarını andığımız şairlerin belirli şiirleriyle kurduğu metinler arası ilişkiyle sınırlı sanmak doğru olmaz. Aynı zamanda Yunus’tan başlayarak birçok klasik şairin, duyusun ve dilin dolayımından geçerek Eroğlu şiirini beslediğini kabul etmek gerekir.

Ebubekir Eroğlu’nun şiiri gelenekle kurduğu bu köklü ilişkiden başka, geleneğin özellikle tasavvufi damarından gelen tabiata, varlığa özel bir yönelişi ile de karakterize olduğunu görüyoruz. Daha önce *Sesli Harfler* (2011) kitabından yola çıkarak yayımladığım “Şiirin Varlığa Doğru Atılımı: Ebubekir Eroğlu Şiiri üzerine Düşünceler” (*Türk Edebiyatı*, Eylül 2011) başlıklı yazımda da belirttiğim gibi onun şiiri modern Türk edebiyatında, tabiata yönelen duyarlılığın en özgün örneklerinden birisidir. Onun şiiri başlangıcından beri tabiat motiflerinin yoğun bir biçimde işlendiği metinlerden oluşur. Bu metinlerde romantiklerin temaşa duygusu ile klasik kültürün verilerinin bir sentezi görülür. Dolayısıyla anlam üreten bir duygu hâlinin contemplation ile hayret arasında gidip gelen seyri şiirin temel özelliği hâlini alır. Burada kastedilen “anlam” önceden verili bulunan, hazır düşünce değil; öznenin kendisini tabiatın karşısında “şu anda ve burada yaratılı-

yormuş” hissi içerisinde bulmasından kaynaklanan hayranlık ve şaşırma hâlinin yorumlanmasıdır:

“varlıkların zarfı hafifçe yırtılıyor
hâlâ adı konmamış duygular uyanıyor”
(Şahitsiz Vakitler, 1998: 28)

“kim ki sarmaşık yaprağına dikkat kesilir,
canlı bir kımıldanıştı izlediği;
heyecan duyar kızarır sevinir
bilemez kimi tebrik edeceğini”
(Sınır Taşı, 2006: 81)

Şair, “anlam”ın doğa ile kültürün karşıtlığından değil, uyumundan doğacağına bilincindedir. Bu yazının konusu içinde bulunmayan ama metinler arası bir çalışmayla ortaya çıkarılabilecek olan zengin atıflar haritasının işlevi biraz da budur: Kültürel kaynakları, doğanın olması gereken konumunu belirlemek için kullanır. Böylece, doğa ve unsurları yeni bir mecazlaştırma işlevinin nesnesi kılinır. Bunun için de dilin iki yönüyle de özenli kullanılması gerekir, çağrışımlara ve anlamın tesadüfe bırakılmasına mümkün olduğunca izin verilmez. Böylece katıksız inanmanın duru bir biçimde sergilendiği görülür. Okura seslenen tabakasında, şiirin imge ve ses yapısının gerektirdiği devrikleştirmeler, muterize cümleler vb. düzenlemeler anlam yapısını titizlikle çerçeveler ve okurundan da aynı özeni bekler:

“kelimeler aşındırmadan taşısın diyorum, dediklerimi
bıraktığı acı hariç, benden koparkenki”
(“Eksilmeyen”, Sesli Harfler, 87)

Dilin senli-benli bir sohbet üslubuyla düzenlenmesi buna imkân tanır. Buna karşılık dilin ikinci yönü imgeyi ve sesi taşıyan yön asıl katmanlaşmayı sağlayan yapı unsuru durumundadır.

Burada şair, bütünüyle özgün imgelerle *an* ve *ebed* kavramlarının sık sık iç içe geçtiği, aynı metaforla birbirinin yerini alabildiği dinamik bir duyuş sergiler. Onun şiirlerinde alışılmış veya beylik bir benzetmeye neredeyse hiç rastlanmaz.

Eroğlu şiirinin enerjisini aldığı noktalardan birisi de budur: *Anın* içerisinde ebedî olanı gösterecek duyarlılığı sürekli tazelemek, şimdinin geçici ve sınırlı düzleminden *sonsuz*a işaret etmek. Toplumun buna ihtiyacı vardır. Başlangıçtan beri Eroğlu’nun şiirlerinde sık karşılaşılan “ırmak”, “yer altı ırmağı” imgeleri buna işaret olarak okunabilir: Hakikat süreklilik arz eder ve fakat görünenin ardındadır. Hâl böyle iken görülmesi imkânsız da değildir. Onun şiirleri bu bakımdan dikkat çekici bir biçimde duyu organlarını faaliyete çağıran bir şiirdir. Görme

duyusuna dönük ışık, gölge, renk öğeleri metinleri sadece zenginleştiren öğeler olarak değil, söz konusu esprinin algılanmasına dönük bir işlev ile de değerlendirilmiştir.

Öte yandan pek çok şiirinde sesin her türlüşü; ıslık, hışırtı, uğultu, fısıltı sıkça kullanılmıştır. Ses, hakikatin metonimi gibidir, aynı anda hem varlığı ve oluşu hem ardındakini gösterir. Birkaç örnek:

“şifa yarası açan ve uzaklaşan ses”

...

“işitme algısı felç olmuş güruh”
(“Yolda”, *Sesli Harfler*, 68, 70)

“ses olup gece boyunca doldurduđu

...

*yankıya dönüşüp gelmiştir derim, içimizde
çığığın ulaştığı yerden ötesine koşmayı deniyorum
çığığktan sonra konuşayım diye”*
(“Eski Çığığlık”, *Sesli Harfler*, 75)

*“eskilerden bir ses arka çıkıyor diye,
nağme donunda gelerek bana gizlice”*

...

*“ışık demeti gibi parlayan söz
alt eder dağıtılmış laf sarhoşluğunu”*
(“Yıldızlara Âşinalık”, *Sesli Harfler*, 77, 79)

Kısacası Ebubekir Eroğlu, yazdığı şiirlerde gelenekle, evrensel modern şiirin verilerini kaynaştıran; ince bir duyarlılık düzleminde duygu ve düşüncüyü birleştiren, dilin çeşitli katmanlarında imge ile sesi ve anlamı örtüştüren şiirleriyle Türk şiirinde kendisine özgü bir yer edinmeyi başarmıştır.

Ebubekir Eroğlu'nun Türk edebiyatındaki katkısı konusunda belirtilmesi gereken bir nokta da 53 sayı yayımlanan *Yönelişler* dergisini yayımlaması ve burada gösterdiği yöneticilik olmalıdır. Bugün “80’ler şiiri”, “80 kuşağı” gibi adlarla anılan bir dönemden bahsedebilmek *Yönelişler* dergisi ve etkisi göz ardı edilerek mümkün olmaz. Derginin bugün çoğu olgunluk dönemini yaşayan şairlerin yetişmesinde yaptığı katkının yanı sıra, bir yandan eski yeni şiir üzerine yazılan eleştiri yazılarıyla, bir yandan birçok divanın ön sözlerinin yayımlanmasıyla, şiir ve edebiyat üzerine Batı dillerinden yapılan çevirilerle dönemin şiir atmosferinin oluşmasında önemli bir yer tuttuğu açıktır.